

I. DAĻA

1. NODAĻA

KAS IR NATO?

Alianses izveidošana

Drošības pamatuzdevumi

KAS IR NATO?

ALIANSES IZVEIDOŠANA

No 1945. gada līdz 1949. gadam Rietumeiropas valstis un to Ziemeļamerikas sabiedrotie, saskaroties ar neatliekamu vajadzību pēc ekonomiskās rekonstrukcijas, ar interesi vēroja PSRS paplašināšanās politiku un metodes. Pēc savu kara saistību īstenošanas - savu aizsardzības štatu samazināšanas un spēku demobilizācijas - Rietumu valdības kļuva aizvien vairāk satrauktas, jo bija skaidrs, ka Padomju Savienības valdība paredzēja saglabāt militāros spēkus pilnā sastāvā. Turklāt, ņemot vērā Padomju Savienības Komunistiskās Partijas deklarētos ideoloģiskos mērķus, bija skaidrs, ka aicinājums respektēt Apvienoto Nāciju Organizācijas hartu un starptautiskās vienošanās, kas bija panāktas kara beigās, negarantētu nacionālo suverenitāti vai neatkarību tām demokrātiskajām valstīm, kuras bija saskārušās ar agresiju vai nu no ārpuses, vai iekšzemes apvērsuma dēļ. Valdības uzspiestā antidemokrātiskā kārtība un spēkā esošās opozīcijas, cilvēku un pilsoņu pamattiesību un brīvības apspiešana daudzās Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīs, kā arī citur pasaulē, vairoja šīs bailes.

Starp 1947. un 1949. gadu dramatisku politisku notikumu virkne jautājumus saasināja. To starpā bija tieši draudi Norvēģijas, Grieķijas, Turcijas un citu Rietumeiropas valstu suverenitātei, 1948. gada jūnija valsts apvērsums Čehoslovākijā, kā arī nelegāla Berlīnes blokāde, kura sākās tā paša gada aprīlī. Briseles līguma parakstīšana 1948. gada martā¹ iezīmēja piecu Rietumeiropas valstu - Beļģijas, Francijas, Luksemburgas, Nīderlandes un Lielbritānijas - apņemšanos izstrādāt kopēju aizsardzības sistēmu un stiprināt saikni starp tām veidā, kurš dotu iespēju pretoties ideoloģiskiem, politiskiem un militāriem draudiem to drošībai.

Pēc tam sekoja sarunas ar Savienotajām Valstīm un Kanādu par atsevišķas Ziemeļatlantijas Alianses izveidi, kas balstītos uz drošības garantijām un savstarpēju vienošanos starp Eiropu un Ziemeļameriku. Briseles līguma varas aicināja Dāniju, Islandi, Itāliju, Norvēģiju un Portugāli kļūt par dalībniecēm šajā procesā. Šīs sarunas noslēdzās ar Vašingtonas līguma parakstīšanu 1949. gada aprīlī, radot kopēju drošības sistēmu, kas balstījās uz partnerattiecībām šo 12 valstu starpā. 1952. gadā Līgumam pievienojās

---

1 1948. gada Briseles līgums, kas tika pārstrādāts 1984. gadā, reprezentēja pirmo soli pēckara Rietumeiropas drošības rekonstrukcijā un radīja Rietumu Savienību un Briseles līguma organizāciju. Tas bija arī pirmais solis procesā, kurš virzīja uz Ziemeļatlantijas līguma parakstīšanu 1949. gadā un Ziemeļatlantijas Alianses izveidi. Briseles līgums ir dibināšanas dokuments šodienas Rietumeiropas Savienībai (WEU).

Grieķija un Turcija. 1955. gadā Aliansei pievienojās Vācijas Federatīvā Republika², un 1982. gadā arī Spānija kļuva par NATO dalībvalsti. 1999. gadā NATO pievienojās Čehija, Ungārija un Polija.

Ziemeļatlantijas Alianse tika nodibināta, balstoties uz Līgumu starp dalībvalstīm un katrai no tām brīvi piesakoties pēc publiskām debatēm sabiedrībā un pienācīga parlamentārā procesa. Līgums apstiprina valstu individuālās tiesības, kā arī to starptautiskos pienākumus saistībā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas hartu. Tas liek katrai dalībvalstij dalīties riskos un pienākumos, kā arī kopējās drošības guvumos, un pieprasa katrai no tām solījumu - neuzņemties nevienas citas starptautiskas saistības, kuras varētu nonākt konfliktā ar Līgumu.

No Alianses dibināšanas brīža līdz šodienai ir pagājis pusgadsimts. Lielāko daļu šī laika, galvenā NATO uzmanība ir bijusi pievērsta tam, kā garantēt dalībvalstīm drošību un tūlītēju aizsardzību. Šodien NATO saglabā savu pamatzdevumu, bet tā neatliekamās uzmanības koncentrācijas punkts ir būtiski mainījies. Šīs transformācijas būtiskākās iezīmes ir apkopotas Rokasgrāmatas attiecīgās nodaļās.

DROŠĪBAS PAMATUZDEVUMI

NATO svarīgākais mērķis ir sargāt visu savu dalībvalstu brīvību un drošību ar politiskām un militārām metodēm, pamatojoties uz Ziemeļatlantijas Līgumu un Apvienoto Nāciju Organizācijas hartas principiem. No paša sākuma Alianse ir strādājusi, lai nodibinātu Eiropā taisnīgu un ilgstošu mieru, kas balstīts uz kopējām demokrātijas, cilvēku tiesību un likuma vērtībām. Kopš aukstā kara beigām Alianses centrālajam uzdevumam tika piešķirta jauna nozīme, jo pirmo reizi Eiropas pēckara vēsturē tās paredzētie sasniegumi bija īstenojušies.

NATO sevī ietver transatlantisko saikni, ar kuru Ziemeļamerikas drošība ir pastāvīgi sasaistīta ar Eiropas drošību. Tā ir efektīvo kolektīvo spēku praktiska izpausme, kas atbalsta kopējās drošības intereses dalībvalstu starpā.

Pamatprincips, kas liek pamatus Aliansei, ir kopēja apņemšanās savstarpējai sadarbībai dalībvalstu starpā, kas balstīta uz to drošības nedalāmību. Solidaritāte un vienotība Aliansē garantē, ka neviena dalībvalsts, risinot pamatdrošības problēmas, netiek spiesta paļauties uz tās nacionālajiem spēkiem vien. Neatņemot dalībvalstīm to tiesības un pienākumus uzņemties

---

2 1990. gadā, kad Vācija apvienojās, bijusi Vācijas Demokrātiskā Republika, kā apvienotās valsts neatņemama sastāvdaļa, nonāca Alianses drošības aizsardzībā.

augstāko atbildību aizsardzības jomā, Alianse tām dod iespēju ar kopējiem spēkiem izprast to nacionālās drošības galvenos mērķus. Īsāk sakot, Alianse ir brīvu valstu asociācija, kuras apvienojusi apņēšanās saglabāt savu drošību, pamatojoties uz savstarpējām garantijām un stabilām attiecībām ar citām valstīm.

1949. gada aprīļa Ziemeļatlantijas Līgums, kas ir Alianses legālais un likuma pamats, tika ieviests Apvienoto Nāciju Organizācijas hartas 51. panta ietvaros, kas atkārtoti apstiprina neatkarīgu valstu tiesību pilnvaras uz individuālu vai kopēju aizsardzību. Kā apstiprināts Līguma ievadā, sabiedroto mērķis ir *“veicināt mierīgas un draudzīgas attiecības Ziemeļatlantijas reģionā”*. Tomēr Līguma parakstīšanas laikā NATO neatliekamais mērķis bija aizsargāt dalībvalstis no potenciālajiem draudiem, kurus varētu radīt bijušās Padomju Savienības politika un tās augošā militārās spēja.

Ziemeļatlantijas Līguma Organizācija (NATO) paredz struktūru, kas dod iespēju īstenot Alianses uzdevumus. Tā ir starpvaldību organizācija, kurā dalībvalstis saglabā pilnīgu suverenitāti un neatkarību. Organizācija paredz forumu, kurā tās kopā konsultējas par jebkuru izvēlētu jautājumu, kas ir ticis ierosināts, un pieņem lēmumus par politiskiem un militāriem jautājumiem, kas ietekmē to drošību. Tā paredz nepieciešamās struktūras, lai atvieglotu konsultācijas un sadarbību starp tām politikas, militārā, ekonomikas jomā, kā arī zinātnes un nemilitārās jomās.

Rezultātā apziņa par vienlīdzīgām drošības garantijām Alianses dalībvalstu starpā, neņemot vērā to apstākļu vai nacionālās militārās spējas atšķirības, sekmē stabilitāti Eiroatlantijas reģionā. Tā rada apstākļus, kas veicina sadarbības palielināšanos starp Alianses dalībvalstīm, kā arī starp Alianses dalībniecēm un citām valstīm.

Veidi, kādos Alianse realizē drošības politiku ir sekojoši: pietiekamu militāro spēku uzturēšana, lai novērstu karu un nodrošinātu efektīvu aizsardzību; vispārēja gatavība tikt galā ar krīzi, kas ietekmē dalībvalstu drošību; kā arī aktīva dialoga veicināšana ar citām valstīm un kopējo tuvošanos Eiropas drošībai, ieskaitot pasākumus tālākai progresa attīstībai ieroču kontroles un atbrūņošanas jomās.

Lai sasniegtu savu galveno mērķi, kuru valstu Alianse apņēmas Vašingtonas līgumā un Apvienoto Nāciju Organizācijas hartā, Alianse izpilda sekojošus drošības pamatzdevumus:

“Drošība: Nodrošināt vienu no būtiskākajiem pamatnosacījumiem stabilai Eiroatlantijas drošības videi, balstītu uz demokrātisko institūciju attīstību un apņemšanos strīdus atrisināt mierīgā ceļā, kur neviena valsts nebūtu spējīga iebiedēt vai apspiest jebkuru citu valsti ar draudu vai spēku pielietošanu.

Konsultācijas: Kalpot, kā paredzēts Vašingtonas līguma 4. pantā, par transatlantijas pamata forumu sabiedroto konsultācijās par jebkuru jautājumu, kas ietekmē to vitālās intereses, ieskaitot iespējamus notikumus, kas rada riskus dalībvalstu drošībai, un attiecīgā to spēku koordinācijā kopēju interešu sfērās.

Brīdinājums un aizsardzība: Atturēt un aizsargāt no jebkādiem agresijas draudiem, kas izteikti jebkurai NATO dalībvalstij, kā paredzēts Vašingtonas līguma 5. un 6. pantā.

Kā arī lai vairotu drošību un stabilitāti Eiroatlantijas reģionā:

- *Krīzes situāciju novēršanu vadība: Būt gatavībā ikvienā gadījumā un kopīgi saskaņojot atbilstoši Vašingtonas līguma 7. pantam sekmēt efektīvu konfliktu novēršanu un aktīvi iesaistīties krīzes atrisināšanā, ieskaitot krīzes reaģēšanas operācijās.*

- *Partnerattiecības: Veicināt plaša loka partnerattiecības, sadarbību un dialogu ar citām valstīm Eiroatlantijas reģionā ar mērķi palielināt atklātību, savstarpējo uzticību un kopējās darbības kapacitāti ar Aliansi.”³*

Struktūras, kas izveidotas NATO ietvaros, dod iespēju dalībvalstīm koordinēt savu politiku tā, lai realizētu šos pamatuzdevumus. Tās nodrošina nepārtrauktas konsultācijas un sadarbību politikas, ekonomikas un citās nemilitārās jomās, kā arī kopējo plānu formulējumu kopējai drošībai; infrastruktūras izveidi un nepieciešamās pamatiekārtas un ierīces, dodot iespēju militārajiem spēkiem operēt; un kopēju treniņu un mācību programmu pasākumus. Šo aktivitāšu pamatā ir kompleksa civilā un militārā struktūra, kas iekļauj administratīvo, budžeta un plānošanas personālu, kā arī aģentūras, kuras izveidojušas Alianses dalībvalstis, lai koordinētu darbu specializētās jomās, piemēram, komunikācijās, kas nepieciešamas, lai atvieglotu politiskās konsultācijas un komandas, un militāro spēku kontrolē un loģistikā, kas nepieciešama, lai stiprinātu militāros spēkus. Šī struktūra ir izskaidrota II. daļā.

---

3 No Alianses Stratēģiskās koncepcijas, kas izdota 1999. gada aprīlī valstu vadītāju tikšanās sanāksmē Vašingtonā.